nes, & Comites, & ipsos, qui proprie hodie appellantur capitanei. Idem est, si investitura sit facta a capitaneis, & majoribus valvasoribus qui proprie [1] hodie capitanei appellantur. Si vero facta fuerit a minoribus, [2] vel minimis valvasoribus, aliud est. Tunc enim possunt devestiri non habita ratione culpæ: nisi [3] fecerint [4] hostem Romæ, tunc enim idem est in minimis, quod in majoribus valvasoribus: vel nisi [5] emerint feudum: tunc enim pretium restituendum est secundum antiquum & rationabilem usum. Moderni [6] autem non ita subtiliter cernentes, dicunt idem observandum in minimis, quod dictum est in majoribus valvasoribus.

TIT. VIII. [7]
DE SUCCESSIONE FEUDI.

Si habens feudum decedat masculis & filiabus relictis: soli masculi succedunt in feudum, non filiæ seu fœminæ. Baldus.

SEquitur de successione feudi videre. † Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus: succedunt tantum [8] filii æqualiter [9], vel nepotes [10] ex filio [11], loco [12] sui patris: nulla [13] ordinatione [14] defuncti in feudo manente, vel valente.

Feudo paterno alienato, vel de quo est filia investita, succedit masculus superstes. Baldus.

§. 1. Hoc quoque observatur, ut si frater meus alienaverit [15] partem suam feudi [16], vel fecerit [17] investiri filiam [18] suam, si moriatur sine herede masculo, nihilominus revertitur ad me [19]: & olim observabatur usque ad quartum gradum tantum secundum quosdam: hoc ideo, quia postea non [20] vocatur feudum paternum. Alii autem dicunt usque ad septimum [21] gradum.

Filia non succedit in feudo, licet vasallus decesserit sine herede masculo, nisi investitura facta fuerit in patre, ut filii, & filiæ succedant in feudum. Bald.

† Filia [22] vero non [23] succedit in feudo, nisi [24] investitura fuerit facta in patre, *ut filii, & filiæ succedant in feudum,* (tunc enim succedit filia filiis non [25] extantibus) vel nisi [26] investitæ fuerint [27]. Hæc de hoc feudo paterno.

† In alio vero feudo, quod habuit initium tantum a fratribus, [28] non [29] succedit unus alteri, sive una investitura, sive duabus: nisi [30] hoc fuerit dictum expressim, ut alter alteri succedat.

TIT. IX. [31]
QUI [32] SUCCESSORES TENEANTUR.

SI quis investitus fuerit de alieno [33] feudo *post* [34] *mortem ejus* [35], vel si quis fuerit investitus *sub* [36] *conditione aliqua, vel tempore,* [37] *quo nullus erat* [38] *investitus:* sive præmoriatur tenens feudum, sive investitor sive investitus: investitor, & [39] investitoris heredes tenentur investito, vel heredi ejus veniente tempore vel conditione: licet alii dicant [40], si moriatur investitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod heredes ejus non debeant investiri: nam si quis fuerit investitus pure [41] de alieno feudo, non valet habita investitura. Hoc [42] ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona: tunc enim si præmoriatur investitor, antequam feudum tenens vel conditio, vel tempus exsiliat: non obligatur successor illius: hoc probatur per Legem Lotharii de precariis [43], & hoc [44] intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem [45] non habent.

TIT. X. [46]
DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET FIDELEM DE [47] INVESTITURA FEUDI.

Orta contentio inter dominum & fidelem de investitura, decidi debet, vel per pares curiæ, vel per juramentum possessoris. Bald.

SI contentio fuerit inter dominum & fidelem de investitura feudi, per [48] pares curiæ [49] dirimatur: Alii [50] enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt, inopia [51] tamen probationum dirimatur per religionem [52] clientuli [53] possessoris [54] feudi, vel cum [55] duodecim sacramentalibus [56], secundum quosdam. Cæterum si dominus possideat, etiam per suum jusjurandum cum duodecim sacramentalibus, dirimatur: hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus [57], vel actor domini, tunc enim tantum [58] suæ, id est, domini religioni statur: nisi [59] habeat testes pares idoneos [60], nam [61] aliquando malignando multa bona auferuntur [62] domino hoc modo, & hoc colligitur per legem, quæ est in titulo de acquisitione actorum regis in Lombardia [63]. Idem dicendum est de guardia.

TIT. XI.
[DE PIGNORI DATO FEUDO QUID JURIS SIT.]

SImpliciter si [64] quis voluerit dicere *de pignore sibi dato se investitum esse,* non [65] credatur suo juramento, sed testibus idoneis [66] paribus domus, vel curiæ. † Insuper sciendum est feudum guardiæ, & gastaldiæ quacunque [67] hora vult auferri [68] posse a domino, scil. post [69] annum.

TIT. XII. [70]
DE CONTENTIONE [INTER ME ET DOMINUM DE PORTIONE] FEUDI FRATRIS [MEI] DEFUNCTI.

Fratri superstiti deferitur jusjurandum, si partem habet in feudo, de quo est contentio inter eum, & dominum. Bald.

SI contentio inter me, & dominum *de portione feudi fratris mei defuncti,* dicendo [71] *patrem esse, & sic* [72] *me debere succedere,* ille vero minime, tanquam habuerim partem [73] meam: sive possideo [74], sive alienavi, dabitur mihi jusjurandum, scil. patrem meum jure investitum fuisse: licet non possideam portionem fratris mei. Si vero nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur jusjurandum, nisi propter supradictam rationem domino, non, ut ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, sive possideat, sive [75] non, obtinebit: alioqui nisi [76] probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

TIT. XIII. [77]
DE ALIENATIONE FEUDI.

Vasallus hoc jure potest etiam sine voluntate domini feudum alienare ad libellum, usque ad medietatem, & non in plus: & non per alium contractum. Bald.

SI clientulus [78] voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium [79], sine domini voluntate poterit hoc facere: ulterius [80] progredi non [81]

1 *tit.* 1. §. *eod.* impropre. *Cujacius.* 2 *tit.* 16. §. *eod. & tit.* 1. §. 5. §. *eod.*
3 Prima exceptio. 4 Id est, nisi valvasinus cum domino Romam (cum qua Longobardis res fuit semper) in expeditionem perrexerit. Adde *tit.* 20. *J. eod. & 2. feud.* 1. *tit.* 1. §. 5. §. *eod.* 5 Secunda exceptio. Adde *tit.* 16. *J. eod.* 6 Mediolani. Cujac. *arg. tit.* 1. §. 5. 2. *feud.* 10.

7 *tit.* 4. Cujac. Ad intellectum hujus *tit.* vid. Kinschot. *resp.* 2. *num.* 46. Anf.
8 §. 2. *J. eod. tit.* 1. §. 3. §. *eod.* 9 *d. tit.* 1. §. 1. *in fin.* 10 *d. tit.* 1. §. 2.
11 Non ex filia. 12 *tit.* 4. §. 1. *J. eod.* jure etiam representationis admisso.
13 Succedendi ordinem in feudis vasallus mutare non potest: hoc, non potest bessem uni, alteri trientem legare. Quid? potest ne quis heredem damnare, ut ex feudo annuum vini vel frumenti modationem aliquam det Titio? Baldus, Alvarotus, Ravenas ita putant, cum in hac specie testetur defunctus de fructibus a feudo separatis, qui proprii sint heredis non feudi.
14 Id est, testamento vel prælegato. 15 In filiam. 16 feudum antiquum a vasallo alienatum sine consensu domini, primo filiis vasalli, deinde agnatis ejus committitur, non ipsi domino. 17 2. *feud.* 39. 18 Filiam vasalli de feudo novo investire dominus potest etiam invitis vasallis: cum id feudum fit ad ipsum dominum recidurum, qui investivit & feudum contulit: de feudo paterno & antiquo, invitis agnatis non potest, nisi vivo ipso vasallo, id est, tantisper dum vivit ipse vasallus pater filiæ ita investitæ. 19 Si alienationi, aut investituræ non consenfero. *d. tit.* 39. alias non revertitur, *tit.* 24. *tit.* 5. §. 1. 5. *eod.*
20 Hoc hodie immutatum. *J. eod.* 21 Hodie in infinitum. 2. *feud.* 50. v. Mynsinger. 3. *observ.* 95. 22 Fœminæ in feudis succedunt vel ex pacto, vel ex gratia domini (feudo hoc postremo casu libere ad ipsum dominum reverso, ut hic) vel si feudum sit maternum. Quid filius filiæ? succedit, si pater investitus fuerit pro se, filiis masculis & fœminis ex suo corpore descendentibus. *l.* 1. *C. de condit. insertis.* 23 *tit.* 1. §. 3. *J. eod.* 24 Prima except. *d.* §. 3. 25 Fuit hæc Gerardi sententia *tit.* 6. §. 1. 3. *eod.* 2. *feud. tit.* 17. *verf. non enim tit.* 50. *tit.* 51. §. 3. *tit.* 104. §. 1. 26 Secunda exceptio. 27 A domino. *tit.* 14. *J. eod.* 28 Id est, in feudo fraterno ac novo. 29 Vid. *tit.* 20. *J. eod.*
30 Exceptio *tit.* 14. *J. eod.* Frater fratri in feudo fraterno (quod initium accepit a fratre) non succedit, nisi ex pacto: *ut hic,* aliud in emphyteusi. *Ravennas.* Quin & in feudo fraterno succedet frater, si feudum ita concessum fuerit, *duabus fratribus & singulis feudum & vellum & nobile concedimus,* ut eo casu singuli solidum feudum accepisse videantur.

31 Qualiter heres investitoris teneatur. *Cujac.* 32 *tit.* 5. *Cujac.* 33 *tit.* 3. §. *eod.* 34 In diem investitura fieri potest, vel ita: investitura diem & conditionem recipere potest. 35 Id est, possessoris. 36 Sub conditione & in diem quis investiri potest. 37 Investire vasallum dominus sub ea conditione potest: *cum apertetur feudum.* Hunc in modum, feudum nondum apertum conferri sub conditione potest: pure non potest. 38 Lego, *erit.* 39 In feudis spes conditionalis investituræ transit ad heredes active & passive. Facit. 6. 4. *verf. ex conditionali. Inst. de verb. oblig.* Ita feudum comparatur magis contractui, quam ultimæ voluntati: quia spes conditionalis in ultima voluntate non transit ad heredes. *l. si ex 9. ff. de suis.* 40 An bene, ut vult glossa? An male: ut communiter glossæ opinionem reprobant Belvisanus, Hernius, Baldus, Loudensis.
41 Pure de alieno feudo investiri nemo potest.
vestitura in diem vel sub conditione facta, locum non habent in investitura facta ab Ecclesiastica persona. Quid ita? quia si ante diem vel eventum conditionis investitor Ecclesiasticus decesserit, successor ejus eadem investituram habere non cogitur, *ut hic.* In laico investitore, heres investitoris factam ita investituram probare teneatur. 43 Precaria, est cessio usufructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, ut eo

potest,

potest, secundum justum & verum usum: alioquin, & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello [1]. [Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii [2].] Mediolanenses [3] vero irrationabiliter [4] considerantes dicunt clientulum etiam alienare posse in totum, & sine domini voluntate. † Inde potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesiæ [5], non valet: ideo [6] scilicet, quia [7] nunquam reversurum sit ad dominum, cum *ecclesia non desinat* [8] *esse heres:* quod observandum est (&) in privato ex natura [9] perpetui libelli. Sed [10] diversum observatur in ecclesia, quam in privato. Ecclesia [11] enim cultrix & auctrix justitiæ non patitur contra justitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: privatus vero sæpe obviat justitiæ. † Et si clientulus fecerit libellum, vel aliud [12] de medietate feudi sine domini voluntate: eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum [13] ita intelligendum est in feudo, id est, sine filio masculo) revertitur [14] feudum ad dominum. † Si vero cum [15] domini voluntate totum, vel medium alienaverit, stabilis permaneat alienatio, fratri vero vel nepoti [16] per libellum facta alienatio, etiam [17] sine voluntate domini. (Item [18] in feudo comitatus, vel marchiæ, vel alienarum dignitatum non [19] est successio secundum rationabilem usum: sed hodie hoc est usurpatum. [20])

TIT. XIV [21].
[22] DE FEUDO MARCHIÆ, VEL DUCATUS, VEL COMITATUS.

In feudis dignitatum succedit heres, nisi sit investitus. Bald.

DE marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua legali dignitate si quis investitus fuerit per beneficium ab [23] Imperatore: ille [24] tantum debet habere, heres enim non succedit ullo modo, nisi [25] ab imperatore per investituram acquisierit.

1. SI [26] capitanei, vel valvasores majores, vel minores investiti fuerint de beneficio: filii vel nepotes ex [27] parte filiorum [28] succedunt. Si vero unus ex his filiis, vel nepotibus sine descendentibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti [29] fratres vel nepotes per investituram patris & avi in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis [30].

2. SI [31] duo fratres simul [32] investiti fuerint de beneficio novo, & non de paterno: si unus eorum sine descendentibus [33] masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater: nisi [34] pactum [35] fuerit in investitura, quod frater fratri succedat. Per pactum enim frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratribus, ut unus alii succedat per pactum: idem [36] dicendum est de filiabus, [37] si hoc pactum conciliet: & sic per pactum [38] filiæ [39] succedunt.

1 Libellarius contractus quid sit, vid. 2. *feud.* 9. *J.* 2 De qua vide 2. *feud.* 9. 44. 52.
55. Feudi alienatio omnis sive universi, sive partis feudi sit, hodie prohibita est lege Lotharii.
3 Facit 2. *feud.* 44. 4 Consuetudinem fine ratione interdum admitti hinc notant: cum tine bonos in mores committat. 5 Quid? civitati num potest vasallus in feudum dare? non potest, *arg. hujus capitis 1. An usufructus* 56. *ff. de usufructu.* 6 Cur feudum in perpetuum libellum dari non possit, adde 2. *feud.* 9. Ecclesia heres perpetua intelligitur. 8 Idem pene dicitur de municipiis, *l.* 56. *ff. de usufructu.* 9 Natura perpetui libelli quæ. 10 Vasallo olim licitum erat feudi dimidium alienare per libellum; idque in privatum, non in Ecclesiam. Ita nonnunquam deterioris est conditionis Ecclesia quam privatus, quod fit ideo, ne cum alterius injuria locupletetur Ecclesia: Ita non fuerit hoc quod adversus ecclesiæ libertatem. *Auth. cassa, C. de sacr. eccl.* 11 Ecclesiæ commendatio. 12 Id est, si pignori obligaverit. 13 Heredis nomine, jure feudistico, filius masculus ex masculo descendens non ex fœmina intelligitur, *ut hic,* & 2. *feud.* 34. §. 2. *verf. profecto. J.* 14 Quia perempto jure auctoris, permittur jus successoris, *ut hic,* & 2. *feud.* 8. §. 1. *tit.* 9. *in pr.* 15 2. *feud.* 52. 55. 16 Id est, fratris filii, *ut hic.*
5 *item,* 3. *eod.* 17 Inter agnatos proximos aliquid permittitur, quod inter extraneos non est permissum, *ut hic.* Permissa est inter agnatos feudi alienatio sine voluntate domini, refutatio potius feudi paternum ab initio. 18 Inclusa, ad sequentem titulum pertinent, ipsa] non est successio, *ut hic,* Cur non est successio? hujusmodi feuda vel dignitates successione ne non quæruntur, sed electione & concessione principis. 20 Consuetudine feili, & 21 *tit.* 9. Cujac. 22 De investitura Marchiæ, Ducatus aut Comitatus, & ejus successione, & retentione. *Cujac.* 23 Regalium dignitatum collationes, summi principis investituram adquirat. Goth. Hujus observantiæ vestigium apud Hispanos adhuc viget. Ducalis *ineff. testam. dubit.* 1. *in fin. & dubit.* 2. *num.* 10. Molin. *de primogen. Hispan. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 20. *& seq.* Anf. 25 Hodie usurpatum est, ut feudum regale jure successionis adquiratur, quia primogenitus fit: An ambo admittentur ut vult Alexander? An supremus feudi dominus alterutrum prout voluerit, eligere potest: ut post Baldum notat Alvarotus? Quid si incertum Rex vel Dux ante regium vel ducalem dignitatem indeptam filium habuerit, & alium post eam adeptam susceperit? Hunc, non illum præferri notant: si modo consuetudo non de primogenito simpliciter, sed de primogenito Regis, vel Ducis loquatur. 26 De successione feudi Capitaneorum & valvasorum, *tit.* 10. Cujac. 27 *tit.* 1. §. 2. *tit.* 8. §. *eod.*
28 Id est, patrum fratrum. 29 Filii, scil. vel nepotis mortui. 30 Sobrinis, *Hot.*
patruelibus. *Cujac.* 31 De successione domini in feudo ejus, qui fratrem vel filiam habet. *tit.* 12. Cujac. 32 *tit.* 1. §. 2. *in fin.* 8. *eod.* 33 In feudalibus successionibus descendentes collateralibus favorabiliores, quippe descendentes ascendentium sit. 34 *tit.* 8. §. 1. *eod.* 35 Frater fratri non succedit in feudo novo, nisi ita pactum sit. 36 Similis potest extendi in feudis, & sic a similibus ad similia progredi possumus, etiam in causis feudalibus. 37 *d.* 6. 2. *in pr.* Cujacius sequentia addit ex manuscriptis, in his omnibus videndum est, quid actum sit inter contrahentes. Investitura enim quæ sit ante duos, vel tres liberos homines, servari debet, nisi juri, vel naturæ contraria sit. Si ergo Domino & fideli placuit, ut pacifcantur de filiabus, quatenus ipsæ succedant, hoc quoque servandum est, & fio per pactum filiæ succedunt. 38 Pacto derogari potest feudorum naturæ. Pacto enim potest effici ut fœminæ & collaterales succedant in feudo novo. 39 Maritus non succedit uxori in feudo, etiamsi nulli sint propinqui uxoris. Ita titulus, Unde vir & uxor, juris civilis, loum non habet in feudis. Quod ita verum, ut etiamsi maritus una cum uxore investitus sit, ei non succedat, nisi in investitura adjectum fuerit ut succederet.
40 De successione feudi materni non conjugalis. *Cujac.* 41 Fœmina interdum capax est beneficii. 42 Feudum tamen in dotem marito suo uxor dare potest: adeo ut vasallus marito servire teneatur non ipsi mulieri. 43 2. *feud.* 13. 85. 104. §. 2.
44 Liberi succedunt in feudo materno, licet id in investitura dictum non fuerit: quæ sen-

TIT. XV.
AN [40] MARITUS SUCCEDAT UXORI IN BENEFICIO.

Maritus uxori non succedit in feudo, etiam fœmineo, nisi specialiter sit investitus. Bald.

SI fœmina [41] habens beneficium (& maritum [42]) moriatur: nullo [43] modo succedit [44] in beneficium [45] maritus, nisi [46] specialiter investitus fuerit. † Et si ipsa fœmina filios dimiserit: dicunt quidam [47], filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictum, vel investiti fuerint: quia secundum usum regni [48] ad beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed secundum æquitatem [49] dicamus filios [50] debere succedere. Hoc dicimus de capitaneis, & de majoribus valvasoribus, & de minoribus: de minimis autem & de iis, qui beneficium tenent a majoribus [51] valvasoribus, sic servetur, sicut inferius [52] dicemus.

TIT. XVI. [53]
DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVASORIBUS QUID JURIS SIT.

Minores valvasoribus minimis feudum auferre possunt quandocunque, pretio tamen restituto, si quod acceperint. Bald.

SI minores valvasores beneficium tollere voluerint minimis valvasoribus, licet [54] eis facere: excepto [55] si beneficium [56] vendiderint [57] eis. Si vero pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

TIT. XVII. [58]
[59] QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

SI capitanei, vel majores valvasores, qui hodie vocantur capitanei [60] (licet improprie dicantur minores) seniores [61] in belio dimiserint [62] vel si credentiam [63] ad eorum damnum scienter manifestaverint [64], si valvasores seniorum uxores adulteraverint [65], si scienter seniores assalierint [66], vel [67] similes [68] culpas commiserint: beneficio carere debent.

TIT. XVIII [69]
APUD [70] QUEM VEL QUOS CONTROVERSIA FEUDI DEFINIATUR.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos [71], coram Imperatore definiri debet. Si vero fuerit contentio inter minores valvasores & majores de beneficio: in judicio parium definiatur, vel per judicem [72] curtis.

SI [73] aliquis de capitaneis, vel de majoribus valvasoribus, vel de minoribus suum beneficium, sive totum [74] sive partem alienaverit [75] & [76] ipse

tentia non usu regni, sed ex æquitate obtinet. Quid filii naturales? non succedunt matri in feudo materno. Ita, *l. si quæ illustris. C. ad SC. Orphitianum,* in feudis locum non obtinet: *c. naturales in fin. ff. de feudo defundi.* 45 In alode tamen cognatos uxoris excludit.
46 *d. titul.* 85. 47 Stricto jure. 48 Regni proprie beneficium vocatur paternum, &c. *Cujac.* 49 Æquitas juri stricto præferenda. 50 2. *feud.* 50.
51 A minoribus. *Cujac.* 52 *tit. prox. J. eod.*
53 *tit.* 13. Cujac. 54 *tit.* 1. §. 5. §. *eod.* etiam non habita ratione culpæ. *tit.* 7. *verf. si vero facta.* Hodie sententia hæc correcta est secundum Glossam & Doctores; ut scilicet hodie non possint minores valvasores, minimis sus valvasoribus quandocunque velint feuda auferre restituto pretio; ut nec possunt iisdem feuda auferre, sine causa cognita & convicta culpa. 55 Vel nisi hostem fecerint Romæ. *d. verf. si vero.* id est, nisi Romam cum domino in exercitu profecti fuerint, *tit.* 1. §. 5. §. *eod.* 56 Beneficium non vendiderint, quidam ita legunt, vid. *Cujac.* 57 *d.* §. 5. *verf. si vero.*
58 *tit.* 14. Cujac. 59 Qualiter capitanei vel valvasores feudo priventur. *Cujac.*
60 Capitanei licet improprie vel minores, &c. *Cujac.* 61 Id est, dominos.
62 *tit.* 5. §. *eod. tit.* 21. §. 1. *J. eod.* 2. *feud.* 24. §. 2. 63 Id est, arcanum, secretum, ut
2. *feud.* 6. *verf. tuum, & tit.* 7. *verf. est aliquid mihi, tit.* 24. §. 2. *verf. Item si delatet* 3. *Constit.* 2.
Neapolit. 18. facit *l.* 38. *ff. de penis. l.* 6. *ff. de re militari.* 64 Credentiam domini manifestans vasallus feudo privatur: si modo malo animo & nocendi domino, id fecerit, & damnum inde fecutum fuerit. Idem si amicitiam cum inimicis domini vasallus contraxerit. Amicitiam intellige non simplicem, sed animo injuriæ & damni domino inferendi. Unde conflat his casibus vasallum ignorantem non puniri. Hoc tamen inter superiores casus intermo nocendi: cum amicitiam contraxam cum inimicis domini, probare dominus teneatur. Priorem enim casum illicitum esse, posteriorem non æque: Cur? non est res illicita amicitiam contrahere. 65 *tit.* 5. *verf. item si fidelis.* 66 Vid. *d. tit.* 5. *verf. similiter si dominum.* 8. *eod.* 2. *feud.* 51. §. 2. 67 Similes culpæ similem pœnam exigunt, similis autem censetur arbitrio judicis. *l. non possunt* 12. *ff. de leg.* 68 2. *feud.* 24. §. 2. *verf. sed quia natura.*
69 *tit.* 15. Cujac. 70 Forum feudale varium est. Quid enim si his inter imperatorem & civitates fœderis Longobardici fuerit? pares civitatis & Comitatus judicant: nisi imperator ipse in Longobardia fit: tunc enim potest ipse judex esse. §. *fi quæ controversia, tit. de pace Constantiæ.* Quid si contentio est inter capitaneos Imperatoris? solus Imperator, *ut hic.* Quid si inter alios vasallos? si utrique in aliis feudis non controversis ejusdem domini sint convasalli, Dominus feudi judex erit: si unum consiteriat vasallum esse in alio feudo, quam contentiosio, Pares curiæ judices erunt: si dubium fuerit quis litigantium sit vasallus, ordinarius vel arbiter justificabit, *c. si inter. de lege Conrad.* si de feudo antiquo tantum inter se litigabunt Curia. *c.* 1. *de inveest. in mag.* si unus antiquum esse, alter novum & proprium dixerit, pares Curiæ fine domino cognoscent. *c.* 2. *J. an apud judicem.* si plures investituras proferent ipsi litigantes, ordinarius judex erit. §. *si duo de pace tenenda.* si ils inter vasallum & vasallum, Ordinarius. *c.* 1. *de contr. inter vasf. & alium.* si inter dominum & alium non vasallum, de investitura, vel de amittendo feudo, vel de vi, vel de denegata justitia, pares Curiæ cognoscent (nisi forte nimis ipsi domino favrant. vel nisi pares ipsi meticulosi sint: tunc enim vel officium præsidis advocatur, *arg. l. illiteratus. C. ff. de off. præsid.* vel imperatoris) si inter dominum, & eum quem dominus negat esse vasallum, pares quoque cognoscent. Bald. §. *pen.* Quid si citra privationem feudi criminaliter agetur ad vindictam, vel civiliter ex injuria, damnino, interdicto? ordinarius cognoscet. Bald. *c.* 2. *de lege Conrad.* Quid si jurisdictio privilegio, statuto, vel consuetudine sit finita? ea spectanda fuerit. Bald. §. *pen.* Quid in causa appellationis? superior cognoscet. Vide hic & Ravennatem. Quid? juramenti ratione, Ecclesiasticus judex esse in negotiis feudalibus competens judex? vid. Alvarotum §. *nil. de investitis* judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis, nomine Judex Curiæ dicebatur, videtur quia ita ibi legendum. 2. *feud.* 15. *in fin.* & 46. *in fin.* 73 Quando per alienationem Capitanei vel valvasores feudo priventur. *tit.* 10. Cujac. 74 *tit.* 5. §. *& pr.* §. 5.
tit. 13. §. 8. *eod.* 2. *feud.* 44. 75 Sine domini consensu. 2. *feud.* 52. 55.
76 Hodie beneficium, ut alienatum est sine consensu domini ita statim committitur. Ita hic §. ad jus antiquum pertinet.

vel

vel heres ejus sine herede decesserit: quia beneficium senioribus aperitur, totum quod fecit, revocari debet.

TIT. XIX.

[1] CONSTITUTIONES FEUDALES DOMINI LOTHARII IMPERATORIS, QUAS [2] ANTE [3] JANUAM BEATI PETRI IN CIVITATE ROMANA CONDIDIT OBSERVANDAS.

SI quis ex [4] militum ordine decesserit, qui de feudo investitus fuerit: ut constitutum habemus, observetur de beneficio [5], & successione, & culpis. † Si unus inculpatus [6] fuerit una de his nominatis culpis, ut habemus insertum, observetur per constitutionem domini Lotharii [7] Imperatoris, quæ est constituta tempore Eugenii Papæ, ante januam beatissimi Petri Apostoli in civitate Romana per laudamentum [8] sapientum [9] Papiæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brenus (alias Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucæ & Pisæ, & Syponti, & Marchionum atque ducum vel capitaneorum atque valvasorum majorum.

Decedente milite vasallo succedit sibi filius, & nepos ex eo, & frater: quinimo & patruus si feudum sit avitum. Bald.

(Imp. Lotharius Eugenio Papæ, & universo populo.)

SI [10] quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem [11] reliquerit, in beneficium avi [12] in patris vicem [13] succedit. Et si heredem [14], & fratrem [15] reliquerit, in beneficium patris ipse [16] succedit. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris [17] in beneficium sui [18] defuncti [19] succedat [20].

TIT. XX. [21]

DE BENEFICIO FRATRIS, ET QUALITER FRATER IN BENEFICIUM FRATRIS SUCCEDAT.

Frater fratri defuncto sine filio non succedit in novo feudo. Bald.

SI quis acquisierit [22] beneficium & sine filio masculo mortuus fuerit & fratrem reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus (habeat) nisi [23] per investituram a domino ordinatum fuerit, *ut frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine herede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio*: vel nisi beneficium de [24] communibus [25] bonis fuerit [26] emptum. [27] Vel utriusque nomine domino sciente: si insimul stererint: [28] vel [29] in hostem regis adquisierint. [30]

TIT. XXI.

[31] DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO.

SAncimus, ut nemo miles [32] sine [33] cognita [34] culpa beneficium [35] suum amittat [36]: si [37] ex culpis iis, vel causis convictus [38] non [39] fuerit, quas milites usi [40] sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis: vel [41] per laudamentum [42] parium suorum: vel [43] si dominis suis [44] deservire noluerint, tunc conditio [45] causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non servit domino. Nam si steterit viginti annis & ultra quod non servierit domino: nisi [46] necesse fuerit domino, feudum non amittit.

Vasallus feudo privatur alienando, cum uxore Domini concumbendo, & in pugna, cum posset eum juvare, dimittendo. Bald.

SI [47] quis miles beneficium suum vendiderit [48] totum sine (voluntate vel jussu) domini sui: ut proprium beneficium amittat [49] decernimus, dominus vero habeat: vel si concubuerit [50] cum uxore domini sui, domino vivente [51]: vel si in pugna suum dominum dimiserit [52], & cum eo non laboraverit [53], si potuerit.

TIT. XXII.

[QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE DEBEAT.]

Si miles intra annum & mensem post mortem domini non petat investituram ab ejus herede, vel post mortem patris a domino: perdit feudum. Bart.

SAncimus, ut nemo miles [54] ultra [55] annum, & [56] mensem, vadat, ut investituram beneficii sui a filio [57], vel successore domini sui petat, vel post mortem [domini sui, vel] patris sui, vel alterius, cui succedere debet: nisi justa [58] causa intervenerit, quare non petierit: veluti [59] mortis, [60] vel capitales inimicitiæ [61], vel infantia [62], vel justa absentia [63]: & si (ut supra dictum est) non petierit, damnetur.

SI [64] quis fecerit investituram, [65] vel [66] cambium [67] de beneficio sui militis [68], sine illius consensu, cujus est beneficium: pro non [69] facto habeatur.

Miles non potest devestiri a domino sine [70] culpa, & causa cognita, & convicta, per laudamenta parium. Bald.

SAncimus, ut nemo miles [71] adimatur de possessione sui beneficii, nisi [72] convicta culpa: quæ sit laudanda [73] per judicium parium suorum, sicut supra [74] diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares inique judicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas: & ad [75] nostram veniat præsentiam cum [76] illis, qui laudamentum [77] atque judicium fecerint, & ante nos definiemus.

TIT. XXIII. [78]

DE [79] CONTENTIONE INTER DOMINUM ET VASALLUM [80] DE INVESTITURA FEUDI.

Si inter militem vasallum & dominum contentio sit de investitura: domino deficiente in probatione, vasallo possidenti defertur jusjurandum: domino autem possidente, militi vasallo incumbit probatio. Bald.

SI quis miles [81] in possessione sui beneficii fuerit, & dominus investituram negaverit: miles [82] affirmet per jusjurandum, si potuerit, quod suum sit beneficium per investituram domini sui: & si dominus possederit, & miles sic dixerit, quod investitus fuerit a domino suo, & dominus negaverit: adhibeantur pares illius, & per ipsos inveniatur veritas: & si pares non fuerint, veritas inveniatur per dominum [83] quia [84] non est bonum, ut veritas denegetur.

1 De successione & culpis militis fidelis. *tit.* 17. Cujac. 2 Imperator, etiam cum in urbe Roma est, potest legem generalem facere urbi & orbi. 3 Ad limina 3. *Longob.* 10. in atrio. solebant eo loci Imperatores constitutiones suas promulgare. Cassiod. 9. *var.* 4 Ex eorum militum ordine quos valvasores nominare solent. Oth. Frisingensis 1. *c.* 3. 5 Lotharii constitutiones feudales, de feudorum successionibus & culpis, quibus feudum amittitur, sunt servandæ. 6 Accusatus. 7 Lotharii primi, vid. *hic.* Hotom. Tertii. Cujac. *hic.* 8 Consilium. *tit.* 22. §. 2. *in fin.* J. *eod.* Autoritatem habet majorem quod plurium consilio fit & auctoritate, *arg. l. dubium.* 3. *C. de repudiis.* 9 Sapientum Mediolani, atque Papiæ seu Cremonæ atque Mantuæ & Veronæ, (quæ vulgo Berna vocatur) & Trevifi & Padnæ atque Vincentiæ, & Parmæ, &c. *Cujac.* 10 Qualiter nepos vel patruus succedant in feudo avito. *tit.* 18. Cujac. 11 In successione feudi antiqui seu paterni, primo vocantur descendentes, filius, nepos, deinceps vero, his non extantibus, collaterales. 12 Id est, in avitum beneficium. 13 Et ita nepos patris vicem repræsentat, sive solus sit, *ut hic*, sive cum patruis concurrat. 2. *feudor.* 11. 14 Id est, filium vel nepotem masculum. 15 Filius patruo præfertur, *ut hic*, & *tit.* 18. 2. *in fin.* §. *eod.* 16 Filius foli. 17 Id est, patruus. 18 Id est, avitum. 19 Id est, quod erat delatum fratris filio. 20 Quando frater fratri succedat in feudo.

21 *tit.* 19. Cujac. 22 *tit.* 8. *in fin.* §. *eod.* de successione fraterni ac novi feudi.

23 Prima exceptio. 1. *feud.* 1. §. 2. 2. *feud.* 12. 24 Feudum emptum proprio nomine ex communibus bonis commune est: quod repugnat *l. Titium.* 47. §. *altero.* 6. *ff. de admin. tut.* Cur tam varie? Præsumitur scienti dominus, fratribus inter se communibus vasallis feudum quasi socius dedisse, partim quia fratres ipsi simul vivebant, partim quia de communibus bonis emebatur. Hinc commune negotium tanquam a socio, gestum ea parte videtur, nisi forte ipsius emptionis tempore, emptor nominatim protestatus fuerit sibi uni caveri feudumve emi. *Bald.* 25 Secunda exceptio. 2. *tit.* 7. 12. *in fin.* 26 Feudum emi potest, *tit.* 7. 16. §. *eod.* 27 Tertia exceptio. vid. 4. *tit.* 12. 28 Quarta exceptio. His enim casibus quatuor frater fratri non succedit in feudo novo. 29 Feudum pecunia adquiri potest. 30 Communibus armis. *d. tit.* 12.

31 *Tit.* 20. Cujac. 32 An idem in non milite? Idem, nam quæcunque in feudis constituntur de milite, locum habent in non milite vasallo: nisi diversitatis ratio inter militem & alium vasallum proferatur. *c.* 2. J. *tit.* 3. 33 Miles ipso jure feudum non amittit, sed causa cognita, vel convicta. *tit.* 22. §. 2. J. *eod.* non sine culpa. *tit.* 7. §. *eod.*

34 Quo nomine actio commissi feudi criminalis competit. Hotom. 35 Feudum vasallus non amittit, nisi causa rationabili cognita & convicta, *ut hic.* sic privilegia sine causa auferri non possunt. Alvar. *l. ult. C. de diverf. prad. urb. lib.* 11. 36 Sententia hic requiritur quia privandus dicitur. *l. judexnus* 14. *C. de sacrof. eccles. l. ejus* 29. *ff. de jure fisci.* alias fi ipso jure privaretur, sententia non esset necessaria ad ipsius pœnæ essentiam, sed ad executionem tantum, ut multis notat *Ravennas* hoc loco: vid. *c. prohumani de homicidio in* 6. & *c. secundum leges de hæreticis in* 6. 37 Sed si, ita emendo dispuncta etiam negativa & duabus disjunctivis: quæ sequuntur, ut mox dicam. 38 Ad convincendum vasallum quinque testes necessitatis sunt. J. *quæ testes* sunt *necessaria.* 39 Hanc negativam expungo, eo fensu, Miles sine culpa beneficium non amittit, sed si laudamento parium convictus fuerit, in juramentum fidelitatis commissile, puta fi dominis fuis deserve nolnerit, tunc conditio causa data proponitur ad repetendum feudum. 40 2. *feud.* 67. 97. *in fin.* J.

41 Hanc particulam expunge. 42 Id est, judicium. *tit.* 22. *in fin.* J. *eod.*

43 Puta fi, ita legendum centeo. 44 Petentibus scil. feudum. 26. §. 3. *verf. vasallus* & §. 7. *tit.* 37. §. 1. J. *eod. tit.* 28. §. 1. facit *lex* 22. *ff. de operis liber.*

45 Conditio causa data, vel ob causam, causa non secuta datur domino, ad feudum repetendum, si vasallus debitum servitium præstare recusaverit. *l. si donatarius* 9. *ff. de condict. causa data.* Qua de re vide plura hic apud *Laudensem.* 46 *d.* §. 7. sufficit voluisse, licet non servierit. 47 Quot modis miles beneficium suum amittat. *tit.* 21. Cujac.

48 Vid. 2. *feud.* 55. 49 Quid si post culpam, sciens prudens amice cum vasallo domino vixerit? feudo non privabitur vasallus: adde §. *ult. Inst. de injuriis.*

50 *tit.* 5. & 17. 2. *feud.* 24. §. 2. 51 Non igitur idem fi cum ejus vidua? Imo idem fuerit.

52 *tit.* 5. & 17. 2. *feud.* 24. §. 2. 53 Impotentia fortuita & magna non adjuvans dominum vasallus excusatur, nisi eam vitio fuo sibi accerfiverit. Cæterum clamore saltem juvare cogitur, *l. cum dominus* 19. *ff. ad SC. Silan.*

54 Miles investituram petere debet intra annum & mensem, *ut hic*, alii vasalli non milites intra annum & diem. *c.* 1. §. *praterea* 7. *de prob. alienatione feud. per Fridr.* 55 Hoc tempus cunrit scienti, non ignoranti, quippe ignorans non privaretur nisi ignorantia esset crassa & supina. 56 Et diem vadat. Cujac. Hotom. *arg.* 2. *feud.* 24. 52. *in fin.* 55. *in fin. pr.* & ita legendum est. 2. *feud.* 97. 57 A quibus investituræ renovationem vasallum petere oporteat. 58 2. *feud.* 52. *in fin. l.* 1. *C. quibus ex causis majores.* 59 Causæ justæ non petitæ investituræ vasallo hæ sunt: mors, inimicitiæ capitales, infantia, justa absentia, *ut hic*, vel si quæ similis. 60 Adde *l.* 2. §. 3. *ff. si quis cautionib. l.* 9. *l.* 20. *ff. de procurat. l.* 17. *ff. de sponsalibus.* 61 *l.* 8. *in fin. l.* 14. *l.* 43. §. 6. *in fin. ff. de procurat.*

62 Adde *l.* 17. *ff. de procurat.* 63 *l.* 9. *l.* 23. *ff. de procurat.* 64 De investitura quam facit dominus sine consensu fidelis. *tit.* 22. Cujac. 65 Investire pure alium de feudo vasalli dominus non potest sine consensu ipsius vasalli. 66 Permutare feudum vasalli, eo ignorante & non consentiente, dominus non potest. adde *l. non dubium.* 5. *C. de legibus. l.* 2. *C. de Eunuchis.* 67 Id est, permutationem. *tit.* 4. §. 2. 3. *eod.* 68 Et vasalli. Militis enim nomine significatur vasallus, & magis eomino opponitur quam pagano, *in pr. hujus tit.* 8. *eod.* & 2. *feud.* 26.

69 Pro infecto habetur quod fit contra consuetudinem feudalem. Quid? dominus alienavit feudum vasallo, nam feudum amittit: quemadmodum amitteret vasallus si feudum alienasset invito domino? Baldus negat: cum privatio vasalli fit inducta illo casu præter nullitatem alienationis. 70 Ut miles fidelis de possessione feudi non ejiciatur sine culpa. *tit.* 23. 71 Id est, vasallus, ut 5.

72 Dixi *tit.* 21. 3. *eod.* id est, nisi convictus & per sententiam condemnatus. Ita vasallus privari possessione sui feudi non potest, nisi convictus & sententia damnatus: a qua tamen sententia appellare vasallus potest intra sex hebdomadas, eo interim manente in possessione feudi. 73 Id est, definiendo, probanda. 74 *d. tit.* 21. 75 Appellari, omisso medio, ad imperatorem in feudis non potest. *l. Imperatores* 21. *ff. de appellat.*

76 Appellationis judicem adire primus judex non cogitur, fatis est enim ab eo apostolos dari, *l. 1. ff. de libellis dimisso.* hic autem primus judex, qui sententiam dixit; judicem appellationis adire debet, quod speciale est in magnis feudis. 77 Id est, judicium, *ut hic* & *tit.* 20. & 21. 3. *eod.*

78 *tit.* 24. Cujac. 79 Si dominus investituram feudi negaverit: cum fidelis est in possessione feudi. *Cujac.* 80 De origine verbi vasalli vid. Pert. Heig. 4. 2. *n.* 76. Anf.

81 Idem in quolibet vasallo. 82 Juramentum defertur vasallo possidenti, cui controversia fit investituræ. 83 *tit.* 2. §. 4. 5. *eod.* 84 Id est, jurare id quod verum sit ex animi sui sententia, vasalli & domini possidentes debent, quoties eis defertur jusjurandum.

TIT. XXIV. [1]

[2] QUEMADMODUM FEUDUM AD FILIAM [3] PERTINEAT.

Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficio patris. Bald.

SI quis sine filio masculo [4] mortuus fuerit, & reliquerit filiam: filia non habeat beneficium [5] patris, nisi [6] a domino redemerit [7]. Si autem dominus ei dare voluerit propter servitium & amorem patris: non [8] revocetur [9] ab ullo ex parentibus [10] suis, neque damnetur.

TIT. XXV. [11]

[12] QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI POTEST.

Feudum sine investitura constitui non potest. Bald.

SCiendum est, feudum sine [13] investitura nullo [14] modo constitui posse, etiamsi domino jubente [15] quis alicujus rei nomine feudi possessionem nancisceatur, & teneat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi [16] feudi nomine retinere: herede ejus in hoc jure nullo modo ei succedente [17].

SI [18] dominus, qui investivit, forte sit clericus [19], & contigerit, ut ante moriatur, quam vasallus possessionem feudi nancisceretur: exinanitur [20] feudum, quod generaliter in omnibus clericis, qui feudum dant, observatur.

TIT. XXVI. [21]

SI [22] DE INVESTITURA INTER DOMINUM ET VASALLUM LIS ORIATUR.

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de investitura feudi, domino sc. investituram se fecisse negante: si [23] testibus res probari non poterit, possessoris [24] sacramento res decidatur. † Idem [&] in eorum successoribus [25] observatur. † Si vero testes interfuerint, & eos vasallus ad [26] testimonium vocaverit [27], eorum testimonio cum sacramento [28] credatur. Testes [29] vero sint pares [30] ejus, & [31] qui ab eodem domino feudum teneant: qui si tempore investitionis abfuerint, etiam extranei [32] sunt recipiendi, qui etiam [33] si veritatem celare voluerint, forte amore [34], vel pretio, vel alia qualibet ex causa, a comite [35], vel a populo [36], jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes [37] tacebunt. His enim non cogentibus [38] eos, vasallus cum ipso domino ad [39] imperatorem [40] ire festinet: eique causam intimet: & quod Imperator inter eos judicaverit, observetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad annum [41] quiete possideat. Si vero ad regem non venerit, vel [42] non miserit intra annum, domini [43] sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento jam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent: præterquam quod de personis testium dictum est. In [44] clericorum feudo pariter accipiuntur pares, & extranei: hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo investiunt, sæpe absconse [45] & sine [46] præsentia suorum confratrum [47] hoc facere student.

Orta contentione inter dominum & vasallum, si vasallus dicit, se vel patrem suum investitum, debet probare per testes saltem duos suam intentionem. Bald.

§. 1. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre ejus, de feudo investitum esse contenderit: nisi per duos [48] pares de domo [49] ipsius domini probaverit quod intendit: vel etiam cum pares absunt, per alios [50] idoneos duos testes: tunc in electione domini est, utrum velit jurare cum duodecim [51] sacramentalibus, illum, qui feudum quæcit, per se, vel patrem ejus, si de hoc quæratur, de ipso feudo investitum non fuisse. Quod si jurare noluerit, actor juret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum investitum fuisse. Quod si jurare noluerit: qui convenitur, est absolvendus. Secundum enim morem Mediolanensium hæc sacramenta præstanda sunt, tam a filiis [52] actoris, vel zei, quam ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione [53] feudi sit, de quo dominus dicit eum investitum non fuisse: tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare se, vel patrem suum fuisse investitum. Hæc autem sunt ita tenenda, si [54] per unum [55] annum sciente domino, & non contradicente in possessione [feudi] permansit. Alioqui justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniuque possessionis perjurio quandoque domino in possessionem damnum afferat.

TIT. XXVII.

DE FEUDO DATO IN VICEM LEGIS COMMISSORIÆ [56] REPROBANDO [57].

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Baldus.

SI [58] quis obligaverit aliquam rem pignori eo [59] pacto, *ut* [60] *si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris, & eam pro feudo habeat*, potest debitor quandocunque [61] pecuniam solvendo, pacto non obstante pignus recuperare: Feudum enim non [62] sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini adquirendum est [63].

SI [64] quis investierit aliquem de [65] feudo sui militis, viri [66] Placentini prorsus afferunt hanc investituram non aliter valere, nisi eo consentiente, cujus erat feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseverant, utrum eo sciente, vel ignorante, dummodo, eo vivente, nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores non habet.

TIT. XXVIII. [67]

[68] DE USU MEDIOLANENSIUM SECUNDUM QUOSDAM.

Filio militis dicenti patrem investitum de pignore & xxx. annos nomine feudi possedisse, defertur jusjurandum. Jacob. de Bel.

1 *Tit.* 25. Cujac. 2 Ut filia in feudo paterno non succedat nisi fuerit investita. *Cuj.*

3 *tit.* 1. §. 1. 4 Filio vel nepote, vel deinceps. 5 *Sub.* novum, ut notat Petrus de Cervo, Baldus, Ferusius, Ardizo, Odofredus: fed tamen Pilesus & Belluttanus hunc locum de paterno & antiquo interpretantur: & Baldus quidem de feudo quod vasallus pro se & heredibus suis masculis & fœminis recepit. 6 *tit.* 8. *in fin.* §. *eod.* 7 Reditu unius anni vel trium. id Galli *relevé* appellant: adde 2. *feud.* 15. Alii interpretantur, nisi meruerit opetis suis. 8 Investire filiam vasalli in feudo novo dominus potest invitis agnatis.

9 Imo revocatur, *tit.* 8. 5. *eod.* Solve, revocatur, si agnati non consenserint. 2. *feud.* 39. secus si consenserint. 1. *feud.* 5. §. 1. vel die, investiri posse in feudo novo, non in antiquo. Frere enim casu non succedunt agnati. Atqui nullum videtur dubium, ut possit filium vasallidominum investire in eo feudo, quod ipse mortuo vasallo habiturus sit invitis vasallis. Quid? num dicemus, rem dubiam in feudis fuisse, ut possit, exstantibus vasallo agnatis, ejus filiam investire? An potius dominum non posse agnatis extantibus filiam vasalli investire, nisi his casibus, de quibus hic agitur? An hic dicemus filiam investitam, vivente patre? An invitis agnatis investiri posse, si feudum ab ejus patre adquisitum, pro se, & heredibus suis ctiam fœminis? 10 Id est, agnatis.

11 Feudum sine investitura non constitui. *Cujac.* 12 *tit.* 26. Cujac.

13 Feudum (ut habeat propriam naturam feudi) sine investitura constitui non potest. Ideoque si non præsente curia, dominus justerit aliquem possessionem alicujus rei prehendere feudi nomine, feudum rectum non erit, ut ad heredes descendat. Hujusmodi jusius non est investitura. Corporalis adprehensio rei etiam voluntate domini facta rectum feudum non inducit. Quid si coram curia id jusserit? scilicet pro investitura habebitur. *Ravennas.* Quid si per annum passus fit dominus vasallum possidentem, & ab eo servitia receperit. Investitus fortasse rectæ videbitur. *c.* 1. J. *de conf. vetitis feudis.* Quid si sine servitiis 30. vel 40. annis possederit? rectum feudum fuerit: & ad heredes descendet. *c. si quis*, J. *si de feudo fuerit controversf.* Quid si domini jussus intervenerit, nullos pares habentis? Baldus negat recte feudum fore: Contra Alvarotus, rectum fore ait: Ravennas & Laudensis tum demum rectum fore putant, si hujusmodi jussus a principe intervenerit. *arg. l. omnium* 19. *C. de testam. l. pen. C. de don. inter virum.* Quid, si dominus jussus in brevi tantum aliquo testato insertus fuerit? rectum fuerit feudum: par enim autoritas parium, & testati, *cap.* 1. J. *quid sit investitura.*

14 Imo aliquo. 2. *feud.* 26. §. 4. & *tit.* 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84.

veritatem amore, pretio, vel alia causa celare voluerit, jurare & testimonium dicere cogetur, *ut hic.* unde colligunt admitti etiam testimonium ejus, qui pecunia accepta testimonium inimico, pretio, vel alia simili causa celaverit, coactus tamen a judice juraverit & testimonium dixerit. Quid si post juramentum celet, vel aliud referat? testimonium vitiatur, ad hunc locum cum vide Socinum regula *Testium corrupto* 405. 35 Vid. *l.* 3. *ff. de testibus.*

36 Id est, judex ordinarius. 37 Præposito: Cujacius ita hunc locum emendat. Est autem præpositus missus & vicarius comitis. 38 Se scientibus, Cujac. ut est J. 2. *feud.* §. me sciente. 39 Testes producti coram arbitro, possunt & debent cogi per judicem ordinarium ad judicandum & testimonium perferendum. 40 *tit.* 22. *infin.* §. *eod.*

41 A denegata justitia, aut justitia quasi denegata, non tantum appellatur superior judex, sed princeps etiam adiri potest, ut post Bartolum, Baldum, Angelum notat Ravennas.

42 In causa feudali etiam ante litem contestatam, sententiam definitivam dici posse hinc colligit Ravennas: ut in causa appellationis. *l. ult.* §. *illud C. de temp. appell.* 43 Possessio nuda vasallum non juvat, nisi legitime probetur: ea enim neglecta, juramento omni fides habetur, *ut hic.* 44 Testes in clericorum feudis æquo jure admittuntur pares curiæ & extranei. Quid ita? Clerici clam sæpe faciunt suas investituras. 45 Clericorum investituræ aliis ut sæpius occultiores. 46 Quid? possuntne clerici suis agnatis non potentioribus fed æqualibus iisdem prorsus conditionibus & pactis vasalli feudum apertum, conferre, vel emphyteusim? possunt: An & sempsum investire de re Ecclesiastica, aut feudo suæ Ecclesiæ aperto, præsatus potest? non potest, Bald. & *Doctores hic.* 47 Capitulli.

48 *l.* 12. *ff. de testibus.* Testes duo sufficiunt ad investituram feudi probandam.

49 Qui de pares domus. 50 Extraneos. 51 Vid. *tit.* 28. J. *eod.*

52 Dixi §. *eod. in princ.* 53 *tit.* 23. §. *eod.* 54 Imo aliud renendum est in hac ipsa hypothesi: quippe juramentum vasallo possidenti non prius defertur quam longa possessione fit munitus. 2. *feud.* 33. *in fin.* anno autem uno, de quo hic, non adquirtur longa possessio, *C. de longi temp. præscript.* 55 Possessio in feudis præsumptionem pro vasallo tunc inducit, quam vasallus in possessione feudi fuerit per annum, quiete, & ut investitus: dominio scienre & non contradicente. Unde notant, Titulum hic præsumi ex sola annali patientia, cum præsumptione investituræ.

56 2. *feud.* 51. §. 6. *l. ult. C. de pact. pignor.* 57 Feudum lege commissoria, vel sub pacto commissorio constitui non potest, *ut hic.* Proinde præterito id genus pacto, potest dominus idemque debitor rem suam revocare, restituto emptori vasallo pretio. Ut in pignore, ita in feudo pactum hoc commissorium reprobatum est, *l.* 1. *C. de pactis pign.* Quid si pactum hoc (legis commissoriæ scil.) ex intervallo adjectum est? valere existimatur *l.* 2. *C. de pactis pign. l. Calliope* 45. *ff. de solutionibus.* Quid: in castro pignori accepto, potestne creditor uti jurisdictione? Vid. *l. eleganter*, 2. *d. in fin. ff. de pign. act.* 58 *tit.* 29. Cujac.

59 Quid si ita convenerit citra pignoris aliam mentionem, ut nisi statuto tempore decem mihi solveris, Tusculanum prædium meum fit: aut eo pacto, ut solvat habeas emptum justo pretio? valebit utrumque pactum. *l. ult. ff. de contrah. empt. l. si fundus* 16. *in fin. ff. de pign.* Bald. Alvar. Ravennas. 60 Formula legis commissoriæ notetur. *l.* 2. *ff. de lege commissoria. l.* 1. *C. de pactis pign.* 61 Etiam post triginta annos. Nam jus offerendi pretii, debitori potestatis & facultatis jure competit. Atqui juri feu facultati non præscribitur. Quid si debitor in mora luendi pignoris fui constitutus fuerit? præscribitur jus offerendi, vel eo tempore non expectato. *l. si convenit*, 4. *ff. de pignor. act.* 62 2. *Feud.* 23. *in fin.* J. *eod.* Imo, licet interveniente etiam pecunia potest adquiri. *tit.* 1. *in fin.* 7. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. §. *eod.* 2. *feud.* 12. Solvendum pecunia numerata adquiri potest. 63 Et merito, cum feudum originem ex bedo vasalli viventis invito potestine dominus aliam quendam investire? Placentini præcise negant: Mediolanenses & Cremonenses adhibita distinctione, putant id feudum etiam conferri eo, hoc est, putant feudum alienum posse in diem & sub conditione conferri, *ut hic.* Atque id quidem futuræ successionis injustum est. *l. ult. C. de pactis*: hoc pactum non est de futura ipsum feudum, sed tertio alicui sit.

67 *tit.* 31. Cujac. 68 Si dominus feudum militi suo obligaverit. *Cujac.*